

Prof.dr. A. Brenninkmeijer,
Voorzitter Adviescommissie Burgerparticipatie,
klimaat en energie

Geachte heer Brenninkmeijer,

De stichting Energietransitie en Kernenergie (SEK) maakt bij deze graag gebruik van de oproep van uw commissie om suggesties/voorstellen te doen voor het verbeteren van de betrokkenheid van 'de burger' bij het energietransitie project.

Allereerst een korte introductie van de NGO SEK:

Midden vorig jaar ontstond bij een aantal energiedeskundigen en -geïnteresseerden het onbehaaglijke gevoel dat getracht werd de noodzakelijke energietransitie vorm te geven zonder zelfs te overwegen daarbij ook kernenergie toe te passen. Dat bevreemdt omdat het een gigantische taak is "Parijs te halen" en energie-denktanks als OECD/NEA en het IEA erop wijzen dat deze queeste zonder toepassing van kernenergie nog moeilijker wordt, zo niet onmogelijk. Welnu voor het EnergieAkkoord, dat tot 2030 loopt, vindt SEK het acceptabel omdat er in Nederland redelijkerwijs toch geen kerncentrale vòòr 2030 kan worden voltooid. Uiteraard is dat anders voor nà 2030. SEK heeft zijn zienswijze over het recente rapport "Bestemming Parijs" in een presentatie ondergebracht en aan de heer Ed Nijpels overgebracht. Wij hebben begrepen dat hij ervoor zal zorgdragen dat de verschillende bij hem aangeleverde zienswijzen worden gezonden aan EZK die ze vervolgens zal doorzenden naar het Parlement.

In de bijlage bij deze brief "Enkele suggesties..." heeft SEK getracht concrete suggesties te doen, voorafgegaan door enkele opmerkingen over mogelijke redenen waarom de burgerbetrokkenheid bij de energietransitie nog te wensen overlaat.

De concrete suggesties, trefwoordsgewijs geduid, zijn:

- Doordenk "van-gas-los" opnieuw om het meer een organisch proces te laten worden dat voor de burger op meer natuurlijke wijze dit transitie-onderdeel in 25 à 30 jaar voltooit.
- RES'n zouden minder in de richting van 'zelfvoorzienendheid per regio' moeten trachten te koersen, omdat het a. niet nodig is en b. veelal met ingrepen gepaard gaan die als te radicaal ervaren worden en daarmee burgers afstoten in plaats van enthousiasmeren.

- Neem burgers mee in het wordingsproces vanaf de vroege (eerste) fase zodat ze beter kunnen meebeleven waarom opties afvallen en ze (als hetware) mede-eigenaar van het resultaat kunnen worden.
- Bevorder dat bestuurders het inspraakproces met alle willende partijen in de Raad of Staten organiseert; het halen van Parijs2050 is geen partij-zaak, maar een zaak voor de mensheid, waarin eenieder zijn deel moet bijdragen.
- Verleen vergunningen voor 'wind op land' en voor 'zon in de wei' voor een periode van 15 jaar met verlengingsmogelijkheden in tijdsblokken van 5 jaar, indien de lokale bevolking met zo'n verlenging akkoord gaat (met voor zover nodig een aanpassing van het subsidiemodel, zodat er geldelijke compensatie wordt gegeven indien geen verlenging wordt toegestaan en het dus niet leidt tot minder windparken).
- Doordenk het subsidiebeleid met betrekking tot elektrische auto's. De huidige vormgeving leidt tot een weinig enthousiasmerende geldstroom richting de beter bedeeden. Dat kan anders.

Mocht u een nadere toelichting wensen, dan zijn wij daartoe gaarne bereid.

Hoogachtend en met vriendelijke groet,

George Verberg,
Vz, stichting Energietransitie en Kernenergie (SEK).
info@energietransitiekernenergie.nl

Enkele suggesties voor verbetering van de betrokkenheid van burgers bij het klimaatbeleid. (Bijlage bij de brief aan prof.dr.A.Brenninkmeijer, voorzitter van de Adviescommissie)

1. Inleiding

Dat het noodzakelijk is om een CO₂ eq.-vrije energiehuishouding uiterlijk in 2050 te hebben gerealiseerd is o.i. vrij breed geland bij burgers. Er zijn nog personen die daarover twifelen of zelfs ontkennen dat er een klimaatverandering aan de gang is, maar dat is in de loop der jaren toch duidelijk een minderheid geworden.

Nu Nederland, zoals veel andere landen, concrete maatregelen neemt en verder aan het nemen is, blijkt dat de betrokkenheid van burgers bij de operationalisering van het klimaatbeleid tegenvalt. Tegenvalt ten opzichte van de verwachting, die opgeroepen/ontstaan is door het wordingsproces van het Klimaatakkoord. Door “van onder op” aan ‘klimaattafels’ ‘vertegenwoordigers’ de invulling van het klimaatbeleid te laten doen werd verwacht dat juist de intensieve bemoeienis van “het middenveld” als vanzelf zou leiden tot een soort ‘acceptatie *trickle down*’ effect naar de volle breedte van de samenleving. Het blijkt dat daar nog te weinig sprake van is. Onverlet latend dat er thans zo’n 100.000 burgers betrokken zijn bij energietransitie-corporaties. In het vervolg van deze notitie enkele observaties over mogelijke oorzaken van die tegenvallende betrokkenheid dan wel acceptatie. Vervolgens enkele suggesties die overwogen kunnen worden voor het vervolgtraject.

2. Enkele mogelijke oorzaken.

De gekozen aanpak met klimaattafels waaromheen vertegenwoordigers van het middenveld (vertegenwoordigers van belangengroepen) gegroepeerd zijn heeft de volgende relevante karakteristieken:

- Een belangengroep wordt makkelijker her- en erkend door de 'achterban' naarmate de materie dichterbij het gebruikelijke, waarvoor zo'n lobbygroep is opgericht. Naarmate de materie of de 'oplossing' daar verder vandaan ligt wordt het vertegenwoordigd zijn minder gevoeld.
- Er zijn programmaonderdelen ontwikkeld die een ingrijpende verandering inhouden t.o.v. het vertrouwde. We denken bijvoorbeeld aan "van gas los". Neem bijvoorbeeld hoe de (inwendige) architectuur van woningen beïnvloed is door het aardgas: geen schoorsteen maar slechts schoorsteenpijpje nodig, compact gasverwarmingstoestel en warmwatervoorziening in één, hangend op zolder of in een werkkast. Het is een energieverbruik dat in de loop van decennia heel efficiënt is geworden, zowel qua energiegebruik als qua ruimtegebruik. Was het gemiddelde gasverbruik in de jaren '80 van vorige eeuw nog zo'n 3500 m³/jr, door meerdere oorzaken (isolatie, maar ook HR-ketels) teruggedrongen naar zo'n 1400 m³/jr of nog minder anno nu. Vergelijk zo'n HR-ketel met de warmtepomp-installaties die meer dan eens aan de orde zijn bij een 'van gas los' project. Die passen bijvoorbeeld niet in de kast waar nu de HR-ketel hangt en de stofzuiger staat, bovendien bestaat de installatie uit een binnen- en een buitendeel. Het geluid is ook anders. De kosten voor "van gas los" blijken ook meer dan eens tegen te vallen. Dit zowel voor het individu, die zijn huis "van gas los" wil maken als voor het proces in een wijk. De kosten per vermeden ton CO₂ eq.-uitstoot met dit programma zijn dusdanig dat daarmee een eroderende werking uitgaat op het draagvlak voor de energietransitie. Gebruikelijk is het om eerst met het laaghangend fruit te beginnen te plukken, daar is hier geen sprake van.

- Er zijn programmaonderdelen die in algemene zin brede ondersteuning krijgen, zoals wind op land, maar die in de uitvoeringsfase veel indringender op (groepen) burgers inwerken dan men zich heeft voorgesteld. Burgers vragen zich dan snel af of er een alternatief is. Meer dan eens zijn alternatieven buiten zicht van desbetreffende burgers reeds gesneuveld, bijvoorbeeld vanwege natuur- en milieuoverwegingen. Dat kunnen best goede redenen zijn, feit is wel dat de burger vaak niet mede-eigenaar is gemaakt van het initiële keuzeprocess. Daardoor kan de fase van de inspraak overkomen als Henry Ford's bekende credo 'je mag alle kleuren kiezen als het maar zwart is'.
- Een weeffout in het wordingsproces van het Klimaatakkoord dat in het hier en nu niet onbelangrijk blijkt te zijn, is dat kernenergie 'niet is meegenomen'. Uiteraard zijn daar redenen voor aangevoerd, maar dat maakt het feit niet anders. Een vaak jongere generatie die de 'stellingen-oorlog' uit de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw niet heeft meegemaakt vraagt zich meer dan eens af: "die molens op land en zon in de wei, kan dat niet vervangen worden door een kerncentrale op een geschikt industrieterrein, zoals bij Borssele, of de Eemshaven?" De Tweede Kamer heeft het Klimaatakkoord 'gevolgd', dus zonder de optie kernenergie mee te nemen. In het licht van de omvang van de energietransitie-queeste blijft dat een opvallend manco. Vooral omdat ter zake deskundige denktanks zoals het IEA erop gewezen hebben dat de transitie zonder kernenergie nog veel moeilijker zal worden, zo niet onmogelijk. Afijn, SEK heeft het niet meenemen van kernenergie in het Klimaatakkoord begrepen als zijnde het gevolg van de redelijke inschatting dat een kerncentrale niet voor 2030 aan het net gekoppeld zou kunnen worden. Dat het nodig is om reeds nu ook aandacht te geven over hoe de route naar Parijs 2050 ná 2030 het beste kan worden uitgezet vindt meer en meer weerklank.
- De RES-aanpak heeft de charme van het lokaal bottom-up invullen van de opgave met concrete maatregelen in de

desbetreffende regio. Bestuurders zijn vaak goed bezig om te laten zien dat in 'hun' regio concrete voortgang wordt geboekt, maar als dat ten koste gaat van veel sympathie voor het klimaatbeleid ten principale zijn we verkeerd bezig. Een wat on-Nederlandse terugtrekking op de eigen turf (RES-zelfvoorzienend zijn) wordt bevorderd in plaats van dat bezien wordt of er wat 'gehandeld' kan worden tussen regio's. Is de idee van 'zelfvoorzienendheid' echt behulpzaam voor het bereiken van Parijs2050, of wordt daarmee in sommige RES-regio's 'zo veel weerstand opgeroepen dat het gaat lijken op het paard achter de wagen spannen?

- Burgers die protesteren kunnen als hinderlijk ervaren worden door doortastende bestuurders. Worden hun bezwaren wel serieus genomen? Ja zeker, er bestaan ook querulanten, maar vaker zijn het burgers met bezwaren die voor hen 'echt' zijn. De laatste wetenschappelijke inzichten laten bv. zien dat dat omwonenden minder hinder hebben van de windturbines als ze betrokken werden bij de plaatsing ervan.¹ De gesprekken die noodzakelijk zijn om tot een oplossing daarvoor te komen vreten menselijke energie, maar leveren meestal meer op aan wederzijdse tevredenheid.
- Gelukkig is lokale participatie van tenminste 50% vereist voor wind op land en zon in de wei. In de praktijk blijkt dit bijna nergens verwezenlijkt te worden. En is het effect daarvan wel wat beoogd wordt? Hoe stevig is die tenminste 50% lokaal, 'verankerd'? Een handleiding die ons wel aanspreekt (als voorbeeld) is het "Methodeboek Participatie RES Groningen"

3. Enkele suggesties

- Doordenk het programmadeel 'van gas los' opnieuw met als doel het 'van gas los' programma op een natuurlijke wijze vorm te geven in het relevante gebouwenbestand. Elementen waar we aan denken: (1) wanneer zijn woningen/straten/wijken aan

---

¹ Zie bv. <https://www.rivm.nl/nieuws/overzicht-van-literatuur-over-gezondheidseffecten-geluid-windturbines>.

een grote opknapbeurt toe? Neem het dan mee. Corporaties zijn daarin essentieel, die gaan woningen niet opeens “van het gas loshalen” als de grote vernieuwbouw beurt voor over 4, 6, 8 jaar gepland staat. (2) Regel met de installatiebranche oplettend te zijn waar het gaat om vervanging van oude gasketels om dan ‘van gas los’ aan de orde te stellen, waarvoor dan ook een subsidie beschikbaar zou moeten zijn. Ook een hybride (warmtepomp/CV-ketel) installatie bespaart nu al zeer veel aardgas, voor de komende 20 jaar. (3) Bezie met de distributiebedrijven welke delen van het aardgas-distributienet goed bruikbaar zijn voor H₂ en/of biogas. Dat is een andere manier om ‘van het gas los’ te gaan. We hebben voor het ‘van gas los’ onderdeel nog 30 jaar, laten we het dan ook over die periode uitsmeren. Een periode waarin ongetwijfeld verbeterde alternatieven op de markt komen. Die, en de beoogde ‘organische inplanning’ samen, zouden de overhand moeten hebben boven deze of gene wethouder die het goede wil, maar helaas de krant haalt met een mislukt project.

- RES-bestuurders ware zich minder bezig te houden met ‘zelfvoorzienend’ te worden. Dat is in ons kleine land, met de nog kleinere ‘RES-regio’s, eerder ridicuul dan behulpzaam.
- Informeer burgers vanaf begin van het proces en nodig ze uit om mee te denken al in die hele vroege fase, waarin ongetwijfeld tal van varianten op tafel komen die niet levensvatbaar zijn. Het wordingsproces is ook voor de burger van belang; zijn wereld waar hij/zij in woont en werkt wordt ingrijpend veranderd. Daarin moet de burger kunnen groeien. Het zou, denken we, ook helpen indien een bestuurder de verschillende politieke partijen oproept hun leden te informeren en te vragen aan de inspraak mee te doen. Dan komt het vermoedelijk meer over als een ‘klus die we samen moeten klaren’ dan ‘de wethouder en/of de gedeputeerde moet zo nodig’. De noodzaak van de energietransitie behoort echt uitgedragen te worden door alle partijen die niet in het

“ontkeners-kamp” zitten. Het betekent ook dat alle technische opties serieus gezien moeten kunnen worden.

- Bezie of sommige maatregelen, zoals windparken en zonneweiden, niet van een kortere looptijd kunnen worden voorzien zodat het meer een karakter gaat krijgen van een tijdelijke maatregel die weer verdwijnen kan indien er bijvoorbeeld SmallModularReactors (SMR's) op de markt zijn gekomen, die op een industrieterrein geplaatst kunnen worden. Of wellicht is over 15 jaar het winnen van GeoThermische Energie een goed alternatief in die buurt. We schatten in dat een looptijd voor een windpark of zonneweide niet langer als 15 jaar zou moeten zijn, met mogelijkheid van verlenging in blokken van (zeg) 5 jaar, indien de lokale bevolking te kennen geeft daar mee akkoord te zijn. Wellicht moet daarvoor het financiële instrumentarium wat worden aangepast om het aantrekkelijk te houden voor de exploitanten, maar we schatten in dat dat van overzienbare orde is (waarschijnlijk een deel van de kosten van een inkorting van een 20-jarige afschrijfperiode naar 15 jaar als er geen verlenging wordt toegestaan). In ieder geval moet de aanpassing als zodanig niet leiden tot minder windparken op land en zonneparken in de wei, want we hebben de voortgang van de transitie naar nagenoeg nul CO₂ eq uitstoot in 2050 hard nodig.
- Doordenk het subsidie-stelsel voor de stimulering van elektrische auto's opnieuw. De huidige vormgeving van de subsidie leidt tot een relatief forse subsidiestroom naar de beter bedeelde. Dat kan anders denken wij.

SEK, 28-02-2021.

